

**PRACE SEKCJI AGRONOMII SPOŁECZNEJ
KOMITETU EKONOMIKI ROLNICTWA PRZY V WYDZIALE PAN
(KOMUNIKAT Z PRAC SEKCJI W LATACH 1961—1963)**

Prace Sekcji dotyczyły następujących zagadnień, w zakresie których dokonano lub rozpoczęto szereg opracowań.

1. Kadra kwalifikowana w rolnictwie, jej stan i rozwój, ze szczególnym uwzględnieniem obsady PGR i sieci służby rolnej.

2. Warunki socjalno-bytowe pracowników PGR oraz ich znaczenie dla produkcji.

3. Działalność Kótek Rolniczych a zwłaszcza ich kadra instruktorska i jej praca oświatowo-doradcza.

4. Analiza stosunków społeczno-gospodarczych w wybranych spółdzielniach produkcyjnych na państwowej ziemi.

5. Szkolnictwo rolnicze, jego stan i stopień powiązania z rozwojem kwalifikowanej kadry rolniczej.

6. Zagadnienie systemu oddziaływania administracyjno-prawnego i ekonomicznego na rolnictwo.

Wybór wymienionych na wstępie kierunków pracy jest podyktowany zakresem zainteresowań agronomii społecznej, która obejmuje te cechy stosunków rolniczych, które dotyczą człowieka jako podstawowego czynnika w procesie produkcji rolniczej.

1. Jednym z głównych przedmiotów zainteresowań Sekcji traktowanych z dużą troską, są **zagadnienia obejmujące stan i rozwój kadry rolniczej**. W temacie tym Sekcja inicjowała szereg opracowań. W roku 1959/60 prof. J. Poniałowski przeprowadził analizę stanu kadry z wyższym i średnim wykształceniem w województwach wrocławskim i olsztyńskim. Analiza była oparta o ścisłą rejestrację rozmieszczenia kadry na terenie badanych województw. Stwierdzono wówczas uderzająco niski stan wykształconej kadry w działach ściśle związanych z produkcją (co 3 gospodarstwo PGR ma jednego pracownika ze średnim lub wyższym wykształceniem rolniczym). W roku 1963 podobną rejestrację stanu kadry przeprowadzono na terenie województwa olsztyńskiego, co pozwoli ustalić zmiany jakie nastąpiły w tym zakresie. Badanie to prowadzi prof. dr K. Majewski. Następne opracowanie w tym temacie dotyczyło oceny stanu kadry w PGR oraz ustalenia korelacji między wykształceniem kierowników PGR a uzyskiwanymi wynikami produkcyjnymi i finansowymi gospodarstw. Opracowania dokonał dr Jan Górecki. Wyniki uzyskane w tym opracowaniu pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków:

a) Przeprowadzone badania w oparciu o dane masowe jak i szczegółowe wykazały, że istnieje wyraźna współzależność między poziomem wykształcenia kierowników gospodarstw a ich wynikami produkcyjnymi i finansowymi.

b) Jeżeli uznamy, że w obecnych warunkach kierownikiem PGR może być osoba posiadająca przynajmniej średnie wykształcenie rolnicze, to z zebranych materiałów wynika, że warunku tego nie spełnia 52,1% pracujących kierowników.

c) Przyjęte wskaźniki produkcyjne i finansowe (plony, wartość produkcji towarowej, zysk, liczba gospodarstw deficytowych i rentownych) są w zasadzie wprost proporcjonalne do zwiększającego się udziału kierowników z wyższym wykształceniem i średnim.

d) Analiza wyników gospodarstw badanych przez IER wykazuje podobne współzależności. Gospodarstwa kierowane przez osoby z wyższym wykształceniem wykazują wyższe przychody na jednostkę powierzchni, lepszy wskaźnik względnej

wysokości kosztów, wyższy plon przeliczeniowy, zatrudniają mniej ludzi na 100 ha użytków rolnych, mają wyższe płace oraz niższe koszty materiałowe i jednostkowe.

2. Drugim tematem szczególnego zainteresowania Sekcji było poznanie i ocena warunków socjalno-bytowych pracowników PGR i znaczenia tych warunków dla produkcji. Pierwszym opracowaniem w tym temacie była analiza warunków socjalno-bytowych pracowników PGR przeprowadzona przez doc. dr J. Wojtynę. Analiza była uzupełniona szczegółowymi badaniami warunków 150 rodzin w trzech powiatach (opracowanie mgr, mgr J. Czyż i Bonkiewicz-Sitauer, A. Gołda) oraz ankietą przeprowadzoną przez redakcję Robotnika Rolnego. Wyniki przeprowadzonej analizy zostały sprecyzowane w piśmie Przewodniczącego Komitetu Ekonomiki Rolnictwa złożonym w Ministerstwie Rolnictwa.

Natomiast przedmiotem opracowania doc. dr M. Urbana i dr F. Manieckiego było ustalenie współzależności między warunkami socjalno-bytowymi pracowników PGR a uzyskiwanymi wynikami produkcyjnymi i finansowymi. Z opracowań tych wynika, że w zbadanych gospodarstwach współzależność taka istnieje. Mianowicie w gospodarstwach, w których robotnicy mają lepsze mieszkanie i lepiej zarabiają oraz gdy istnieją urzędnienia socjalne, jak: żłobki, przedszkola, świetlice — osiągane są lepsze wyniki produkcyjne i finansowe.

Z inicjatywy Sekcji oraz ZG Związku Zawodowego Pracowników Rolnych i Leśnych przeprowadzono ścisłą rejestrację stanu wykształcenia pracowników PGR i ich dzieci w 400 gospodarstwach (17 000 pracowników i 25 000 dzieci). Zebrany materiał jest reprezentatywny i po jego opracowaniu będzie można określić obecny stan oraz tendencje rozwojowe jakie zaszły w kształceniu dzieci oraz dokształcaniu pracowników PGR. Opracowanie tego materiału podjęli mgr K. Groszyński i mgr Jan Czyż. Wstępne opracowanie mgr K. Groszyńskiego przeprowadzone na podstawie województw warszawskiego i olsztyńskiego wykazało, że poziom wykształcenia pracowników PGR i ich dzieci odbiega bardzo znacznie na niekorzyść od poziomu ogólnokrajowego.

3. **Działalność Kółek Rolniczych ze szczególnym uwzględnieniem kadry instruktorskiej i jej pracy oświatowo-doradczej.** Opracowania w zakresie tego tematu zostały wykonane przez mgr M. Brzóske i dr J. Góreckiego. Obejmowały one analizę obecnego stanu służby agronomicznej, jej kwalifikacje i warunki pracy oraz stosowane formy upowszechnienia wiedzy rolniczej. W wyniku przeprowadzonych badań i złożonych sprawozdań na posiedzeniu Sekcji i na posiedzeniu Komitetu Ekonomiki Rolnictwa opracowano pogląd Komitetu, który przedstawiono władzom. Podstawowe tezy na ten temat można sprecyzować w kilku następujących punktach:

- a) Działalność oświatowa prowadzona przez służbę agronomiczną całego szeregu instytucji jest nieskoordynowana,
- b) Praca służby agronomicznej ma w przeważającej części charakter organizacyjno-gospodarczy, działalność oświatowa jest zajęciem ubocznym,
- c) Służbę agronomiczną tworzą młodzi, mało doświadczeni pracownicy, zwykle ze średnim wykształceniem rolniczym,
- d) W przygotowaniu do pracy szczególne braki odczuwane są w zakresie znajomości metod pracy oświatowej,
- e) Odpowiednią efektywność pracy służby agronomicznej poważnie utrudniają: słabe związanie z terenem i środowiskiem pracy, niedostateczne wyposażenie w środki lokomocji, niedostateczny autorytet i gorsze warunki płacy niż na innych odcinkach pracy.

Przeprowadzona analiza stanu pracy oświatowo-rolniczej prowadzonej przez służbę agronomiczną CZKR doprowadziła do wysunięcia postulatu o konieczności oddzielenia funkcji organizacyjno-gospodarczych od działalności oświatowo-rolniczej i powierzenia tej ostatniej innej grupie pracowników.

Rozszerzanie się działalności organizacyjno-gospodarczej prowadzonej przez służbę agronomiczną CZKR będzie nadal ograniczało czas jaki służba ta może poświęcić na pracę oświatową. W tej sytuacji pozaszkolna oświata rolnicza powinna być prowadzona przez wciąż wzrastającą liczbę stałych nauczycieli SPR.

4. **Analiza stosunków społeczno-gospodarczych w spółdzielniach produkcyjnych na państwowej ziemi.** Inicjowane przez Sekcję opracowania w tym temacie dotyczą społecznych zagadnień spółdzielczości produkcyjnej. Opracowanie mgr.

A. Orlewskiego obejmował analizę dwóch rodzajów spółdzielni produkcyjnych gospodarujących w oparciu o inne statuty. Jedne z nich zostały zorganizowane na gruntach byłego PGR przez grupę robotników rolnych, drugie powstały z różnych grup bezrolnych na ziemi PFZ. Spółdzielnie typu pierwszego powstały w oparciu o ówczesne zarządzenie ministra rolnictwa. Liczba takich spółdzielni była ograniczona, gdyż przepis zezwalał załodze PGR przejście na formę spółdzielczą tylko w tych gospodarstwach, które były deficytowe, co zwiększało ryzyko. Na ogół wszystkie spółdzielnie powstałe w ten sposób wyszły z deficytu. Powodem rozwiązania się niektórych z nich był brak opieki.

Opracowanie mgr. R. Domagały obejmowało spółdzielnię produkcyjną zorganizowaną przez grupę bezrolnych, kwalifikowanych rolników na gruntach PFZ. Spółdzielnia ta przez pierwsze trzy lata została zagospodarowana, a w dalszym okresie musiała zostać rozwiązana, gdyż w zakresie potrzeb inwestycyjnych nie otrzymała niezbędnej pomocy.

Obecnie mgr R. Domagała podjął nowe opracowanie, dotyczące analizy stosunków społecznych w wybranych dobrze zorganizowanych spółdzielniach produkcyjnych.

5. Szkolnictwo rolnicze, jego stan i stopień powiązania z rozwojem kwalifikowanej kadry rolniczej. W temacie tym opracowanie mgr. F. Legackiego obejmowało analizę przydatności absolwentów średnich i wyższych szkół rolniczych dla zajmowania określonych stanowisk w produkcji i administracji rolnej. Stwierdzono, że w rolnictwie, podobnie jak i w innych działach, należy dokonać podziału stanowisk, które mogą być obejmowane przez ludzi z określonym wykształceniem. Generalną zasadą winno być, aby średnia szkoła rolnicza przygotowywała swych absolwentów do stanowisk pracy o charakterze wykonawczym, a wyższa szkoła o charakterze kierowniczym.

Następne opracowanie w tym temacie dotyczyło stanu organizacji pracy internatów i gospodarstw szkolnych w średnich i niższych szkołach rolniczych. Autorami tego opracowania byli mgr mgr P. Warchoń, J. Bonkowicz, H. Kowalewska i I. Kaniewska. Pogląd Sekcji oparty o wspomniane opracowanie wyrażał się przeświadczeniem, że ani internat ani gospodarstwo szkolne nie są dziś dostatecznie wykorzystane jako właściwe i konieczne narzędzia wychowawcze w wieloletniej szkole rolniczej.

Praca mgr S. Kubasa dotyczyła oceny organizacji praktyk studenckich.

Obecnie Sekcja podjęła szerszą analizę stanu masowego szkolnictwa rolniczego, zarówno od strony stanu ilościowego jak również jego programów. Problematyka ta została podjęta na skutek propozycji współpracy ze strony Ministerstwa Oświaty.

Sekcja w zakresie tematu „Szkolnictwo rolnicze” współpracuje z Komisją Reformy Ustroju Szkolnego przy Prezydium PAN, której przewodniczy prof. dr T. Kotarbiński.

6. Zagadnienie systemu oddziaływania administracyjno-prawnego i ekonomicznego na rolnictwo. Pierwszym tematem dyskusji podjętym przez Sekcję w tym zagadnieniu było opracowanie dotyczące spadkobrania i działów rodzinnych. Opracowany na ten temat pogląd Sekcji zalecający podjęcie przez Państwo odpowiednich kroków zmierzających do zahamowania tego procesu, po przedyskutowaniu na zebraniu plenarnym Komitetu przekazany został władzom w roku 1961.

Następnym w tym temacie było opracowanie mgr M. Olędzkiego obejmujące analizę organizacji usług w rolnictwie. W zakresie analizy systemu oddziaływania administracyjno-prawnego i ekonomicznego na rolnictwo, doc. dr J. Wojtyła wykonał opracowanie monograficzne stanu rzeczy w powiecie wadowickim. Opracowanie to stało się podstawą dla uznania przez Prezydium Komitetu Ekonomiki Rolnictwa, że zachodzi potrzeba przepracowania zagadnienia roli i miejsca rolnictwa w całości naszej gospodarki narodowej.

Wymienione w tym sprawozdaniu opracowania inicjowane przez Sekcję były przedmiotem dyskusji i wymiany poglądów na jej zebraniach. Większość tematów podejmowana jest z zamiarem uzyskania aprobaty Komitetu dla postulatów Sekcji oraz z tendencją określonej praktycznej współpracy w kształtowaniu opinii władz w problemach bieżącej polityki.

Dotychczas Sekcja przygotowała wystąpienia zewnętrzne Komitetu Ekonomiki Rolnictwa w następujących zagadnieniach:

1. Spadkobrania i działów rodzinnych
2. Pracy służby agronomicznej.
3. Warunków socjalno-bytowych pracowników PGR (zostało złożone w Ministerstwie Rolnictwa).
4. W pierwszym kwartale 1964 roku zostanie opracowany pogląd, dotyczący stanu kadry w PGR oraz korelacji między warunkami socjalno-bytowymi a uzyskiwanymi wynikami w produkcji.

Jan Górecki